

MATARÓ Y ARGENTONA. (1)

La ciutat de Mataró, que conta ab uns 17,000 habitants, està situada en las vertents que de las montanyas que envoltan lo Vallés van inclinantse en progressió decreixent fins á confondre's ab lo sorreral que banya lo Mediterrá, en termes que es no ja tant sols agradable, sino altament pintoresch lo conjunt de ben agrupadas casas, entre las que com á minarets s'alsan las fumeras dels establiments industrials.

La situació de la ciutat es entre los 41° 32' 5" latitut N. y 'ls 6° 3' 11" longitut E. sobre la costa de Llevant. Crusa la població la carretera general de Barcelona á Fransa.

Lo tráfech que produheix la industria, la animació que li dona 'l comers y la horta que es de las mes ricas de la provincia, acaba d'imprimir á Mataró una fesomia simpática pera 'ls que agermanan los recorts de passadas glorias ab los avensos del modern progrés. Lo treball es la vida dels pobles, y á Mataró 's prova perfectament; allí tenen representació desde la industria modesta que prové de la iniciativa particular d'un individu, fins á la gran

---

(1) Treball llegit en sessió del día 6 d'Abril de 1878.

industria, conservantshi encare, si bé ab molt curta escala, la producció catalana de las puntas. Una de las primeras causas d' aquest desenrotllament industrial es á bon segur lo ferrocarril de Barcelona á Fransa quina primera secció, que arrivava fins á Mataró, fou deguda á D. Miquel Biada, que vencent tots los obstacles, lográ enriquir á sa patria d' un avens tant important, podent tenir l'ergull d' haver ab sos esforços, dignament secundats per sos compatricis, introduhit á Espanya l' útil invent de la vía férrea, ja que fou la primera inaugurada en nostra nació.

No s' ha pogut fixar encara l' origen de Mataró, y discordan avuy los historiadors, fent las meteixas objeccions que feyan los cronistas y no podent provar ab testimonis positius las opinións formuladas. Altres, com los autors d' una obra darrerament publicada, lo *Viaje científico, recreativo y pintoresco por España*, tom 3.^r arriban á confondre los noms dels temps primitius ab lo de *civitas Fracta*, que se li doná en sigles posteriors.

Dins lo territori de la antiga *Laletania* hi ha indicis de que existian tres ciutats ó poblacions remarcables, *Blanda*, *Iluro* y *Bétulo*. La confusió está en calcular la situació topogràfica d' Iluro, que fixa la majoria dins los límits de la moderna Mataró; alguns escriptors li han aplicat també sense reparo lo nom *Dilurón*, y altres seguint á Mela l' han anomenat *Eluro*. Si fos certament lo *Dilurón* de Tolomeu, tindriam que no deuriem pensar en sostindre lo emplasament del antich poble dels Laletáns, puix segons las taulas de geografia estava aquell al Nort de Palamós á 15 minuts, tenint alashoras que correspondria á Lloret. Feta aquesta aclaració y suposant que'l *Di-*

luro de Tolomeu no fou la *Iluro* de que'ns parlá Plíni, tenim que segons aquest estava situada *in ora* y al N. de Badalona, de manera que ja'ns correspon ab mes motius ab Mataró. La circumstancia d'haver darrerament descobert no lluny d'Arenys de Mar, cap á la banda de Caldetas, restos de construcció bastant notables, féu suposar al soci honorari de nostra societat Rnt. P. Fidel Fita, que tal vegada la antiga *Iluro*, estaria emplantada en aquella part. Altre motiu malgrat d'aixó fa créure algú fonament á la opinió del cronistas, seguida per en Balaguer, y es l'haverse trobat en Mataró una lápida parlant dels Dumvius d' Illurona. Jo crech no obstant que fins que datos mes positius vingan á provarho, es arriscat parlar de Mataró com de la antiga *Iluro*. Tal vegada mes endavant puga la ASSOCIACIÓ, que inmerescudament presideixo, aclarar aquest concepte, puix podria fer excavacions relacionadas ab la de nostre estimat mestre y il·lustrat advocat D. Antoni Sagrera, mort en 1869, quan pensava coordinar las noticias per ell reunidas y ferlas públicas pera tant trascendental aclaració. Avuy ab lo savi Arquebisbe de Tarragona D. Antoni Agustí podem dir «que no enteném quin poble es *Iluro*.»

Creuhen algúns autors, y entre altres lo senyor Bofarull en sa *Historia critica, civil y eclesiástica de Cataluña*, que'n los temps de la época romana Mataró s'anomená *Foenicularia*; de manera que creyent fundada aquesta idea, es certa la existencia d' una població romana en lo meteix lloch ahont ara s'alsa la ciutat y compresa la trovalla dels restos d'aquells temps en lo recinto y als voltants del meteix. Dins de la ciutat se conservan encara algunas inscripcions de la bona época del Imperi, no lluny

de la casa consistorial, y entre altres llochs tenim noticia de que n' existiren prop de la iglesia de Santa Maria.

No 's tenen novas de la població romana *Foenicularia* ni de la d' *Iluro* desde 'l sigle iv de nostra era, y no 's pot per tant conjecturar si fou destruïda per los Barbres en sa irrupció del sigle v, ó be si fou arruinada per altres causes. En los sigles x, xi y xii parlan Carreras y Roig d' un lloch nomenat *civitas fracta*, quina situació topogràfica corresponia ab la que té avuy Mataró. Es la opinió mes generalisada que s' aixecava alli un castell comtal que deuria edificar-se pera resistir las incursións piratas que feyan per la costa 'ls moros de Mallorca y de Valencia. Al voltant del casal devian construir-se las primeras vivendas dels vassalls, y ja en lo sigle dotze tindria la població relativa importancia, puix se té noticias d' una donació feta per Guillem y sa muller Ermengarda en favor de sa filla Erminarda, muller de 'n Bernat Miró, en la que se li fa cessió del Mas Trilla en lo comtat de Barcelona, de la masia y parroquia de Santa Maria *Cioitatis fracte*. La escriptura porta la fetxa del any 28 del rey Lluís de Fransa que correspon al de 1136 de Jesucrist. L' antich castell dit de Mataró, es lo que posteriorment s' anomená de Nofre Arnau. Segons consuetut generalisada de 'ls sigles xiii y xiv, á la agrupació de casas y á la parroquia edificada prop del castell se li doná lo meteix nom que aquell portava, y veus aquí per que ja en aquell temps la població tenia 'l nom que encara avuy porta. Lo terreno terme del castell vingué á esser domini senyorial traslatat per los comtes, y en 1419 lo poble 's redimí comprant al senyor la jurisdicció. Las conquistas de nostre gran Rey Jaume I debilitaren l' efecte de las incursións que 'ls

infidels feyan á la costa de Llevant, y quan ja sotmesa Mallorca, fou restablerta la calma, un desenrotllament important feu extèndre los avans reduhits limits que tan-cavan á Mataró. La agricultura y 'l comers marítim fóren alashoras los elements que li donáren vida, y arri-vá á tal grau de prosperitat que n' Alfons V á 8 de Novembre de 1434 li concedí los meteixos privilegis que disfrutava Barcelona.

En 1569, Felip II li otorgá privilegi pera construir murallas, un dels escuts de quals portas (la de Barcelo-na) pot véure's en la Rambla. A 16 de Novembre de 1585 Felip II li féu concessió de tenir vot en corts.

Quan á mitjans del sigle xvii, Catalunya 's declará contraria á la política funesta del Comte Duch d' Oliva-res, los mataronins secundáren lo moviment contra Cas-tella. En 1652 la esquadra reyal de Felip IV se presentá enfront de Mataró y la ciutat sofrí un bombeig horrorós, sostenintse á despit de tot fidel á la causa catalana. Empero mes endavant, á 25 de septembre d' aquell any, Mataró secundá lo pacte de Manresa com ja ho havían fet Cardo-na, Solsona, Vich y altras, rendintse al exércit comandat per lo Marqués de la Mortara.

Ben sabut es, que no perque 's tornés á la fidelitat del Govern de Madrit, s' apagá la prevenció que tenian nostres ascendents contra Castella. A cada punt, com gus-piras produhidas per lo foch del amor á la patria, estalla-van revoltes, que de vegadas acabavan ab una transacció y altras eran revocadas per la forsa. A primers d' abril de 1688, los pagesos de Vilamajor, despres d' una petita dis-puta d' un d'ells ab un soldat castellá, per qüestió dels drets d' allotjament, creguéren arribada la oportunitat d'

unir sos esforços y fer constar sas justas reclamacions y protestas. La veu de la campana, tocant á somatent, doná lo crit d' alarma, y reunits ja un bon nombre de gent decidida entráren amigablement á Mataró ab lo projecte de fer secundar sos propósitos. Prenguéren á alguns del mes decidits partidaris del Govern central, y dirigintse á Barcelona, los delegats de la Diputació logrâren calmar alas horas als paysans.

Felip V concedí á la vila de Mataró lo titol de ciutat tenint en compte los serveys que havia prestat sempre á las empresas gloriosas desde las expedicions á Tunez y Alger portadas á cap per Carles I.

Quan la guerra de sucesió, Mataró segui lo partit que reclamava la dignitat y 'l bon nom de Catalunya. En 25 de juliol de 1708 desembarcá en la platja de la vila la emperatris Isabel Cristina de Brunsvich, muller de Carles III, proclamat comte de Barcelona.

Fins á 31 de juliol de 1713, Mataró resistí 'ls atachs del exércit Franch-castellá, mes aquell dia se rendí als enemichs lo general Walis que governava la plaça.

Dos fetxas de trista recordansa restan á Mataró, 1808 y 1843. Després d' una resistencia noble, quan la guerra de la Independencia, sofri tot lo pés d' una invasió desenfrenada, y mes tart, quan dissencions politicas havian romput lo llas de germanó entre 'ls fills d' una meteixa mare, en son recinto tinguéren lloch tristíssimas escenas que mes tart, en nostres días, havian de reproduhirse en sentit contreposat, pero també reportant com alas horas ben desoladoras consecuencias.

Aquests son los recorts històrichs mes remarcables que á Mataró 's refereixen.

Baix lo punt de vista artístich, es digne d' esmentarse la iglesia de Santa María, obra del sigle xvii.

La forma una sola nau de proporcions grandiosas, en termes que la extensió del creuher es verament notable. A la part dreta, en la capella dels Dolors, s' hi conservan alguns quadros de Viladomat, representant alguns passos de la Passió de Jesús. Entrant á ma dreta sobre tot n' hi há un dels tants que reuneix qualitats dignas d' ésser admiradas. En l' altar major poden véure 's quatre quadros de Montaña referents al martiri de las santas Juliana y Semproniana.

Com á conjunt l' interior de la iglesia té tota la majestuositat que li permet l' ordre d' arquitectura á que pertany, no gens propi pera temples cristiáns. En quant á detalls deixa bon xich que desitjar.

Baix los conceptes científich y literari, en Mataró s' han fundat alguns centres, s' ha tractat de propagar las ideas catalanistas per medi de diferents periódichs entre quins recordém la *Crónica Mataronesa*, emperó fins avuy los resultats recullits en aquest terreno son relativament parlant molt modestos. Fills ilustres ha tingut Mataró y devém esmentar entre ells l' escultor Campeny, y 'n Jaume Creus, arquebisbe de Tarragona.

L' escut de Mataró 's compona de duas divisións; en la de la dreta hi ha esculpidas las quatre barras de sanch, y en la part esquerra una ma sostenint un pom de flors.

Argentona es un poble de 374 vehins ab 1,901 habitants, situat á 5 lleguas de Barcelona y una de Mataró, en una bonica vall sobre los marges drets de la riera que pren son nom. Sas produccions agricolas consisteixen principal-

ment en grans, llegums y caldos. Té també dins son terme alguna fàbrica moguda per vapor y las donas en sa majoria 's dedican á la fabricació de puntas.

A un quart d' hora cap al SO. del poble, se troba una font d' aigas minerals, quin anàlisis quimich portat á cap per un entés facultatiu de Barcelona, doná per resultat la classificació d' acidulo carbónicas ab ferro.

Res podém dir per lo que respecta á la fundació d' aquest poble y si sols que ja en lo sigle x se tenen indicis de sa existencia y que en un document de venta (sigle xi) se l' anomena Argentona.

Com no he visitat la població, lo que per referencia podria dirvos, fora á bon segur incomplet. Ademés un dels nostres companys mes entussiasmas, lo senyor Canibell, vos llegí no fa molt una Memoria de la excursió que feu á aquest poble.

A las novas per ell donadas puch afegirhi, que mon savi amich D. Joseph Puiggari m' ha parlat mes d' una vegada, sempre elogiantlo, del retaule major d' Argentona, que considera ell una obra importantissima pera 'ls estudis indumentaris. Segons Madoz, lo temple es d' una sola nau y á son costat s' alsa una torre campanar de 180 peus d' alsaria per 12 de base en quadro. La fetxa de consagració la fixa aquest autor en l' any 1535.

Aquestos son los datos mes importants referents als llocs que, mitjansant Deu, pensém recorre demá. La expedició pot eser altament profitosa tenint en compte las circumstancias expressadas y sobre tot pera l' estudi del retaule major d' Argentona.

JOSEPH FITER É INGLÈS.